

Keizersmantel infiltreert onze streek

In de vorige De Bron (lente 2012, blz. 6-7) passeerde de kleine ijsvogelvlinder de revu in onze reeks over bosvlinders, geschreven door onze vlinderkenner bij uitstek, Stef Spruytte. Deze keer prijkt de prachtige keizersmantel in het zonnetje.

Over vlinders schrijven is fijn. Niet alleen omdat het prachtige en boeiende insecten zijn maar ook omdat sommige soorten op de Rode Lijst van de dagvlinders in Vlaanderen vooruitgang boeken. De categorie 'Met uitsterven bedreigd' omruilen voor het label 'Momenteel niet in gevaar' is helaas niet voor elke soort weggelegd.

De keizersmantel (*Argynnis paphia*) maakte in het voorbije decennium wel die progressie.

Oranje boven

Met zijn oranje grondkleur en zwarte vlekken op de bovenzijde is deze vrij grote bosvlinder een opvallende verschijning. De mannetjes zijn gemakkelijk van de wijfjes te onderscheiden door de aanwezigheid van drie zwarte strepen ('androconiënstrepen' of 'geurschubben') op de bovenkant van elke voorvleugel.

Bij sommige wijfjes, wetenschappelijk geduid als 'forma valezina', wordt de oranje bovenkant omgeruild voor een groenachtig grijs. Enkele witte dwarsstrepen op de onderkant van de

achtervleugels bezorgde de keizersmantel de bijnaam 'zilverstreep'.

Viooltjes als bruidsboeket

Deze vlinder kent slechts één generatie. De vliegperiode situeert zich tussen eind juni en begin september, met een piek in de tweede helft van juli.

Het typische baltsgedrag, waarbij het mannetje steeds boven, achter en onder het wijfje doorvliegt, is prachtig om waar te nemen. Tijdens deze rechtlijnige liefdesvlucht spelen feromonen (zinnenprikkende geurstoffen) hoogstwaarschijnlijk een belangrijke rol. Eens het wijfje op de grond neerzit, zal het mannetje zijn geurschubben van de voorvleugels wrijven tegen de antennen van het wijfje om op die manier de kans op paring te versterken.

Vooraf in augustus worden de eitjes afgezet. Hiervoor vliegt het wijfje hoog boven de boomkruinen en richt zich op zonnige, open plaatsen in het bos. Vervolgens daalt ze naar de

lagere vegetatie, op zoek naar viooltjes. Eens ze die gevonden heeft, kiest ze in de nabije omgeving een boomstam uit om op 1 à 1,5 m hoogte een eitje tussen de schors vast te klitten. Ietsje hoger op wordt dan een tweede eitje gelegd ...

De boomsoort zelf heeft weinig belang, zolang er maar viooltjes in de onmiddellijke buurt te vinden zijn. Op die wijze produceert het vrouwtje gemiddeld vierhonderd eitjes!

Van smulpertij tot hangpop

Twee weken later kruipt de jonge rups al uit het ei. Na de eischaal te hebben opgesmuld, nestelt ze zich vaak aan de noordwestelijke, mosrijke kant van de boomstam om er in het eerste stadium te overwinteren.

Pas in de lente begeven de rupsjes zich naar de bosbodem om er viooltjes op te zoeken. Eten en vreten gebeuren hoofdzakelijk 's nachts. Na diverse vervellingen vertoont de rups een paar geelachtige rugstrepen en doornige, okerkleurige uitsteeksels over het hele lichaam. Een goed

de keizersmantel in vol ornaat

determinatiekenmerk zijn eveneens de twee lange, zwarte hoorntjes die achter de kop voorwaarts buigen. Uiteindelijk grijpt de verpopping plaats aan een takje in de strooisellaag. Ongeveer drie weken later komt er uit de hangpop een prachtige vlinder tevoorschijn.

Areaaluitbreiding

De keizersmantel is een heel mobiele vlinder die grote afstanden kan overbruggen. De nodige energie om van het ene boscomplex naar het andere te vliegen halen de vlinders uit nectarrijke planten zoals distels, koninginnenkruid en braam. Ze lusten ook honingdauw, de zoete vloeistof die vooral door bladluizen wordt afgescheiden op bladeren van loofbomen.

In de zomer van 2004 kregen we de eerste signalen voor een echte areaaluitbreiding in West-Vlaanderen. Op 20 juli 2004 werd een wijffe van de keizersmantel waargenomen in de Blankaart te Woumen-Diksmuide. Diezelfde dag werd een mannetje keizersmantel gespot in het bos van Ploegsteert. Respectievelijk 40 en 24 km in vogelvlucht van het Forêt de Nieppe (F), waar

een vaste populatie te vinden is. Tien dagen later was er opnieuw een wijffe in de Blankaart (zelfde exemplaar?). Op 7 augustus kreeg Snellegem bezoek van een mannetje en op 11 augustus was er een mannetje van de keizersmantel aanwezig in Waardamme.

Het daaropvolgende jaar werd in Nieuwkerke, op 29 juni, een zwervend wijffe opgetekend. Ook Ploegsteert, de Henegouwse enclave in het zuiden van onze provincie, kreeg in 2005 opnieuw 'keizerlijk bezoek'. Ieder jaar dikten de observaties aan.

De grote doorbraak kwam er in 2008 toen er op 26 juli in de bossen van Ploegsteert 11 exemplaren werden geteld. Vermoedelijk het bewijs dat de soort er zich nu voortplant! Ieder jaar, tot en met 2011, groeide het aantal observaties. De keizersmantel wordt nu waargenomen van de Westkust tot het Heuvelland: De Panne, Houthulst, het Palingbeekdomein, Kimmel, Westvleteren ...

Dynamisch bosbeheer

Net als de kleine ijsvogelvlinder (zie lentenummer 2012) profiteert ook de keizersmantel van

de beheerwerken binnen het vernieuwende bosbeheer. Uiteraard zijn bossen met viooltjes van primair belang. Daarnaast krijgen grote boscomplexen de voorkeur. Bosuitbreiding is voor deze prachtige soort dan ook aardig meegenomen.

Het geregeld creëren van kleinschalige kapvlakten en het verbreden van bospaden, synoniem voor een lichtrijk bos, zijn eveneens belangrijk. Omdat keizersmantels behoefte hebben aan veel nectar zijn bloemrijke mantel- en zoomvegetaties met o.a. distels, koninginnenkruid en braamstruwelen sterk aan te raden.

En nu maar hopen op een lange, hete zomer in 2012. Bij hoge temperaturen wordt het zwervgedrag van de keizersmantel immers extra geprikkeld.

Auteur en foto's: Stef Spruytte

Tuinvlindertelling 4 - 5 augustus 2012

Je wilt toch ook vlinders in je tuin?

Vlinders fladderen vrolijk en kleurrijk van bloem naar bloem en betekenen alleen al daardoor een meerwaarde voor de tuin. Bovendien zorgen ze ook voor de bestuiving van heel wat planten. Indien je enkele basisregels respecteert, is het in feite niet zo moeilijk om je tuin aantrekkelijk te maken voor deze prachtige insecten.

Het allerbelangrijkste is om veel nectarplanten, van diverse soorten, aan te planten. Vlinders voeden zich het liefst met energierijke nectar. Die kunnen ze met hun lange tong uit de diepste bloemkelken opslorpen. Vlinders houden ook van zonnige, windluwe plekjes in de tuin. Een bloemrijk graslandje, omgeven door struiken en enkele bomen, wordt snel een vlinderparadijsje.

Een vlindervriendelijke tuin zal zeker ook allerlei andere, nuttige insecten aantrekken: wilde bijtjes, roofkevers, zweefvliegen ... En die vormen op hun beurt lekkere hapjes voor vele tuinvogels, egels, spitsmuisjes. In geen tijd bruist je tuin van het leven. Een echt natuureservaatje!

klein geaderd witje

Doe mee met de tuinvlindertelling! Zo help je mee om veranderingen van de biodiversiteit in je buurt in kaart te brengen. Bovendien is het leuk om naar vlinders te kijken en de verschillende soorten te herkennen. Je kunt kennis maken met de 20 meest voorkomende tuinvlinders via een mooie brochure. Kijk op www.vlindermee.be.